

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ

Рібцун Ю. В.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу логопедії
*Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
м. Київ, Україна*

Кожного дня ми створюємо власну картину світу, доповнюючи її пазлами, роблячи цілісною та гармонійною, допомагаємо це здійснювати іншим. Мовлення, виступаючи вищою психічною функцією, через свою багатокомпонентність утворює цілісну картину, аналізуючи яку ми можемо зрозуміти, який саме **пазл виявився в ній пошкодженим, втраченим або поки що відсутнім.**

Складаймо «пазли мовлення» разом! Індивідуальні психофізичні, зокрема мовленнєві, особливості дитини можуть бути настільки різноманітними, що **потребують залучення фахівців різних галузей:** логопеда, корекційного педагога, вихователя, учителя, практичного психолога, невролога, отоларинголога, ортодонта, психіатра, педагогів інклюзивно-ресурсного чи реабілітаційного центру. Саме командна робота, у якій обов'язково приймає участь як сама дитина, так і її батьки, створення відповідного до потреб дитини освітнього середовища, дає змогу у швидкі строки та максимально ефективно виправити мовленнєві недоліки.

Мовлення як система пазлів. В організмі людини всі органи та системи перебувають у тісному взаємозв'язку, і коли страждає якась, навіть найменша, складова, хворіє увесь організм, і виникає потреба у відповідному лікуванні. Так само і **мовлення являє собою єдину систему**, компоненти функціонування якої взаємозалежні і страждають від негативного впливу ендогенних та екзогенних факторів.

«Звивисті пазли» мозку. Мовлення динамічно локалізується в головному мозку. У кожному конкретному випадку різні ділянки по-різному виконують одну й ту саму чи зовсім іншу функцію. При пошкодженні мовленнєвих зон головного мозку можна **компенсувати** втрачені або недорозвинені функції за рахунок збережених, повноцінно функціонуючих зон.

Щоб розвинути мовлення, доцільно вчити уважно сприймати різні види інформації, запам'ятовувати її, аналізувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати (тобто мислити), прогнозувати, де її можна використати, контролювати правильність застосування, виражати своє емоційно-ціннісне ставлення до неї

«Дієві пазли». Для правильної вимови необхідні координовані контрольовані дії міжреберних м'язів, а також м'язів губ, щік, м'якого піднебіння, язика. Спочатку в корі головного мозку виникає інтенція до руху, тобто певний план дій, який надалі реалізується через «кінетичні мелодії».

Якщо **постцентральна ділянка** головного мозку відповідає за вимову ізольованих мовленнєвих звуків, то **премоторна** – за промовляння цілих серій звуків, тобто слів і фраз.

Щоб «запустити» мовлення, доцільно використовувати як дієвий засіб музичні та дидактичні іграшки, які дитина може обмацати, розібрати та зібрати, прислухатись до їх звучання. Особливо стануть у нагоді масаж, вправи на розвиток м'язів усього тіла, зокрема ручної, пальчикової, мімічної, артикуляційної моторики.

«Автоматичні пазли». Породження мовленнєвих висловлювань тісно пов'язане з **диханням**, адже мовлення утворюється саме у фазі видиху та потребує для своєї реалізації наявності плавного та тривалого повітряного струменя.

Автоматична функція дихання, повноцінна робота центрів сну та бадьорості, керування серцем і тонусом судин забезпечується діяльністю **довгастого мозку.**

Функціонування мовлення як вищої психічної функції неможливе і без повноцінної роботи *голосового відділу*, коли внаслідок коливання голосових зв'язок відбувається фонація.

Заїкання зникає під час співу, адже він має чіткий, знайомий і повторюваний ритм, на відміну від мовлення, яке має ритм змінний. Завдяки виконанню голосових, дихальних, логоритмічних вправ долається патологічний стереотип, нестійкість процесів нервової діяльності, відбувається вироблення нового способу плавного, злитого, ритмічно організованого та водночас достатньо емоційного мовлення.

Тріада пазлів «бачу – впізнаю – називаю». Якщо *права потилична доля* відповідає за зорове сприймання предметів та іконічних знаків, наприклад, у вигляді різноманітних зображень (фотографічних, реалістичних, в умовах зашумлення тощо), то *ліва потилична доля* приймає безпосередню участь у зоровому сприйманні графічних образів букв, слів і простих фраз.

Для того, щоб правильно вимовити той чи інший звук, потрібно попередньо почути його, *побачити артикуляційний уклад*, запам'ятати та безпомилково відтворити його. Тому, навчаючи правильній звуковимові, доцільно *зосереджувати зорову увагу* дитини на положенні губ та язика. Акцент припадає на одномоментне сприймання просторових зорових стимулів.

Для того, щоб у мовленні з'явилися слова, необхідно спонукати дитину якомога ретельніше *розглядати* предмети, прагнути *помічати* схожі та відмінні ознаки, впізнавати предмети на дотик.

Квартет слухових пазлів «чую – впізнаю – розрізняю – розумію». Щоб правильно говорити, слід володіти здатністю чути мовленнєві та немовленнєві звуки, впізнавати, розрізняти їх, розуміти звернене мовлення в цілому, послідовно аналізуючи слухові стимули в часі, за що відповідає *ліва скронева доля головного мозку*.

Важливо знати, що тільки фрагментарне сприймання інформації не здатне забезпечити розуміння почутого в цілому. Саме тому доцільно навчати дитину

послідовно повторювати *почуті ланцюжки* різноакцентованих ритмів, складів, слів, мелодій.

Щоб сформувати здатність імітувати звуки та вміння проспівувати їх, потрібно навчити дитину чути та розрізняти немовленнєві шуми, розвинути у неї музичний слух, а **щоб правильно розмовляти** – удосконалити слух мовленнєвий, зокрема розрізняючи слова-пароніми.

Мислення – інтеграція пазлів. Мозок іноді називають «великим м'язом», який потребує тренування з метою повноцінної діяльності усіх органів і систем, у т.ч. й мовлення та мислення.

Мислення являє собою інтегративну функцію людини, адже функціонально активізує практично всі ділянки мозку, концентруючись переважно у **лобних долях**. Саме тут виникає породження мовлення, здійснюється його програмування та контроль.

Розвиток **наочно-образного** мислення (наприклад, складання розрізних картинок) активує зорові ділянки мозку, **наочно-дійового** (башточки, мотрійки) – зорові і премоторні, **конструктивного** (дошки Сегена, «поштові скриньки») – тім'яні долі, **вербально-логічного** (переказ, продовження розпочатого сюжету) – скроневі, **просторово-часового** (серії сюжетних картинок) – скронево-тім'яні.

Покрокове виконання завдань за заданою інструкцією, засвоєння і застосування морально-поведінкових норм, вправи на розвиток мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, узагальнення, систематизації безпосередньо сприятимуть **удосконаленню граматичної складової та зв'язного мовлення**.

Отже, врахування нейропсихологічних аспектів у подоланні мовленнєвих порушень у дітей є необхідною складовою комплексної логопедичної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рібцун Ю. В. Я учуся розмовляти : навч.-метод. комплект : логопедичний альбом з розвитку мовлення дошкільників 3–6 років – Київ : Генеза, 2019. – 160 с. : іл. – (Серія «Помічник вихователя»)